

DØDSSTRAFFENS FORMER: FRA RITUAL TIL PROCEDURE TRÆK AF DØDSSTRAFFENS KULTURHISTORIE

AF PROFESSOR, DR.PHIL. INGA FLOTO

*The article discusses the consequences of the secularization of Western society for the death penalty, and argues that the result was a crisis of legitimacy for the penalty itself resulting in a continuous effort to develop ever more scientific and 'humane' methods of inflicting death. It is further argued that these methods could not solve the fundamental question underlying the crisis: Can man take the life of man in the name of man and still preserve his humanity? The analysis uses a Weberian rationalization- and bureaucratization approach. Three examples are analyzed in depth: The classic early modern execution ritual, the Guillotine and the modern American lethal injection.**

Dødsstraffen og strafferettens modernisering

Strafferetten udgjorde et centralt element i Oplysningstidens kritik af den herskende politiske orden. Montesquieu og de franske encyclopædister var blandt bevægelsens åndelige fædre, men det var en ung italiener ved navn Cesare Beccaria, der kom til at levere dens mest indflydelsesrige kampskrift. *Dei delitti e della pene* udkom i 1764. Bogen var en kortfattet og konsekvent opsummering af væsentlige sider af Oplysningstidens strafferetstænkning og blev hurtigt oversat til de fleste europæiske sprog, til fransk allerede i 1765, til dansk dog først i 1795 med titlen *Om Forbrydelser og Straffe*.¹ Samfundskontrakten var det bærende element i Beccarias tænkning. Med udgangspunkt i denne og i det af den afledte relative retfærdighedsbegreb gennemførte han gennem hele bogen en rent sækular og rent rationel argumentation for en straffelovsrevision, baseret på principper som effektivitet, hensigtsmæssighed og nytteværdi. Straffens formål var den effektive afskrækkelse, og han var modstander af både tortur og dødsstraf, fordi ingen af delene tjente noget formål, der ikke kunne opnås mere effektivt på anden vis. Andre reformtilhængere klædte deres argumenter i mere humanitære gevandter, og i slutningen af århundredet begyndte ideen om forbyrderens moralske forbedring at vinde indpas, inspireret af angelsaksiske reformatorer med rod i den liberale teologi. Det moderne fængsel blev en mulighed, og vejen var banet for et vældigt omslag i straffenes historie.²

Den store europæiske strafferetsdebat i sidste halvdel af det 18. årh. resulterede i omfattende strafferetsreformer i alle lande, selv om reformerne slog igennem med forskellig hastighed. Et straffesystem, der var baseret på pinefulde og

* Title in English: *Forms of Capital Punishment: From Ritual to Procedure*. Original in Danish.

lemlæstende korporlige straffe, blev i løbet af første halvdel af det 19. årh. afløst af et straffesystem, der var baseret på indespærring. Straffens formål blev ikke mere opfattet som alene afskrækkelse, gengældelse og soning, men også som forbedring, og fængslet overtog skafottets plads som straffens ikon. Disse omfattende ændringer i strafferetten er en del af den moderniseringsproces, de europæiske samfund gennemløb i denne periode. Rationalet bag den nye strafferechtsopfattelse var effektivisering, rationalisering og nytteværdi, og reformerne blev samtidig begrundet med humanitære argumenter. Afskaffelsen af torturen blev reformatorenes mærkesag. Dødsstraffen har dog en noget tvetydig placering i denne udvikling, den blev nemlig ikke afskaffet, som man kunne have forventet, hvis det var forbedring, der nu skulle være straffens fremmeste mål, men den blev moderniseret og dens anvendelsesområde indskrænket.³ Det er i virkeligheden først siden 1960'erne, at der for alvor er kommet skred i dødsstraffens afskaffelse såvel i Europa som på verdensplan.

Men hvad er så det moderne? På det spørgsmål kan der gives mange svar. Men for mig at se er det helt afgørende ved moderniteten, at den repræsenterer en rent sækular tilværelsesfortolkning. Politisk betyder det, at Gud og staten ikke mere gensidigt legitimerer hinanden, og kulturelt bliver konsekvensen, at rationaliteten bliver sejrherren. Den tyske sociolog, Max Weber, talte om *Die Entzauberung der Welt*, verdens tab af fortryllelse og magi, og så moderniteten som de vestlige samfunds stadig mere omfattende rationalisering og bureaukratisering. I det lys kan man også tolke dødsstraffens historie, man kunne kalde den: Fra ritual til procedure. Sækulariseringens konsekvenser for dødsstraffen blev en legitimitetskrise for selve straffen, som gav sig udslag i en jagt på stadig mere videnskabelige og 'humane' aflivningsmetoder.⁴

Henrettelsesritualet

Døden – især en andens død – har altid udøvet en særlig fascination. I vore dage giver færdselsulykker afløb for den samme trang, som tidligere fik folk til at strømme til de offentlige henrettelser. Det tidligmoderne europæiske retssystem var blodigt og i vore øjne dybt barbarisk. Lemlæstende og pinefulde straffe var dagens orden med den offentlige henrettelse som det absolutte højdepunkt. Samtidig var disse offentlige henrettelser i det 16.-18. årh. ofte stærkt ritualiserede handlinger, en berømt dansk dobbelthenrettelse kan tjene som eksempel.

I 1772 blev Struensee og Brandt dømt for majestætsforbrydelse og henrettet efter Danske Lov 6.4.1, hvori det bl.a. var foreskrevet: "Højre hånd ham levendes afhugges og dernæst hovedet; kroppen parteres og lægges på stejle og hjul, men hovedet med hånden sættes på en stage". Det blev en barsk affære, der i Harald Langbergs beskrivelse lyder sådan: "Dommen blev oplæst af kongens foged, og skarpretteren, Gottschalk Mühlhausen, trådte frem. Han tog pladen med Brandts grevelige våben og fik af Brandt bekræftet, at det var hans. Så sønderbrød skarpretteren det malede våben med ordene "Dette ske ikke uden årsag, men efter fortjeneste". Så trådte [Provst] Hee til igen og spurgte, om Brandt

blandt andre grove synder angrede sin majestætsfor nærmelse. Det gjorde Brandt: "Jeg beder Gud, kongen og landet om tilgivelse og ønsker blot Christi blods kraft må blive til velsignelse over kongen og landet". Hee gav ham endnu engang syndsforladelse. ... Brandt tog hurtigt pels, hat, kjole og vest af. Der var opstillet to blokke. I skjortærmer knælede han ned, lagde hovedet på den ene blok og højre hånd på den anden. Præsten var stadig over ham. Nu skulle der være råbt pardon! Men øksen faldt og huggede højre hånd af Brandt. Så var det altså alvor, "Jesu blod råber for min sjæl!" skreg han. Med næste hug skiltes hovedet fra kroppen. ... Brandts afhuggede hoved blev fremvist for folket. Kroppen blev klædt af. Derefter måtte man overvære, at det dræbte menneskes kønsdele blev afskåret, maven sprættet op og indvoldene udrevet for at blive kastet i en spand. Det endnu varme legeme huggede man så midt over, og hver del blev yderligere skilt ad i to, så der hang en kvart krop ved hver arm og hvert ben. Del for del firedes derefter ned til arbejdsvognen under skafottet". Struensee måtte se på, bagefter var det hans tur med den eneste forskel, at blokken nu allerede var blodig. Det foregik på Øster Fælled, bagefter blev de parterede kroppe kørt til Vester Fælled, hvor der fra gammel tid havde været galgeplads. De "to hoveder blev sat på høje stager med de afhuggede hænder påsømmet lige under. På fire andre stager var der anbragt vognhjul. To kropdele blev slængt op på hvert hjul. Så var dommen fuldbyrdet efter ord og bogstav".⁵

Hvordan skal man fortolke dette ritual? Brandt og Struensee blev dømt for majestætsforbrydelse, *crimen laesae majestatis*, og der er ingen tvivl om, at straffens blodige eksekution var tænkt som en overvældende demonstration af kongens magtfuldkommenhed til skræk og advarsel for alle: Sådant hævner en enevældig konge af Guds nåde enhver krænkelse. Henrettelsesritualet, som det her er beskrevet, er helt klart et politisk ritual, hvor den offentlige henrettelsesceremoni tjener til kongemagtens forherligelse og folkets afskrækkelse, som Michel Foucault så indgående har analyseret det.⁶ Moderne ritualforskning understreger desuden, at politiske ritualer har som formål at skabe harmoni eller i det mindste forestillingen om harmoni.⁷ Gennem ritualer bliver henrettelsen derfor til meget mere end en blot og bar magtdemonstration, den bliver en mobilisering af samfundets solidaritet i form af den fælles udstødelse af lovovertræderen og på én gang en bekræftelse af både Guds og menneskers lov. Øksen føres af et enigt folk, hvis ritualer fungerer efter hensigten.

Men beskrivelsen af henrettelsen afslører tillige, at der var andet og mere på spil. Der er nemlig ikke to, men tre personer på skafottet: Den dømte, bøddelen og – præsten. Ligeegyldigt hvor man vender blikket hen i 16-1700'tallets Europa og Nordamerika, kan man iagttage det samme mønster, der understreger, at henrettelsen frem for alt var et religiøst ritual, et kristent ritual. Præsten er med fra først til sidst: I fængslet, hvor forbryderens sjæl ihærdigt bearbejdes med henblik på anger og bodfærdighed. På den trange vej til skafottet, hvor troens lindring og korsets nåde bestandig holdes synderen for øje, og salmesang ofte ledsager hans sidste skridt. Og endelig under selve henrettelsen, hvor

syndsbekendelse og syndsforladelse er ceremoniens højdepunkt og egentlige kerne, mens en opbyggelig prædiken tit afslutter den blodige seance. Det er derfor præstens tilstedeværelse, der må forklares, hvis ritualet for alvor skal forstås. Det handler om skyld, anger, syndsforladelse og soning. Det religiøse er kernen i henrettelsesritualet i alle dets varianter. Forvisningen om sjælens frelse og det evige liv – også for en angrende synder – gør det muligt for staten at legitimere og for folket at acceptere dødsstraffen. Samtidig letter anger, tilgivelse og frelserforvisning den dømtes sidste svære stunder. Gennem udøvelsen af ritualet fralægger samtlige aktører sig ansvaret og overgiver det til Gud. Uden den religiøse overbygning bliver en henrettelse ikke til at skelne fra et profant mord, og selve dødsstraffens legitimitet er i krise.

Ritualets krise

Struensee og Brandt blev henrettet i 1772, og det særlige ved netop den henrettelse var, at de henvend 30.000 tilskuere ikke brød sig om det blodige syn. Den store forsoning mellem Gud, synder og samfund, som den offentlige lemlæstelse skulle symbolisere og effektuere, gav ikke mere mening. Ritualet havde mistet sin kraft, deltagerne var blevet tilskuere, den rituelle handling var blevet teater, et dødens og skrækkens teater. Den engelske historiker, Richard Evans, har analyseret udviklingen i Tyskland og påpeget, at ritualets krise har sin rod i myndighedernes egen tvivl. Frederik II af Preussen omgav sig med fremtrædende jurister, der var påvirket af de franske oplysningsideer, og han gennemførte i 1740'erne og 1750'erne en række strafferetsreformer, der bl.a. omfattede afskaffelse af tortur og indførelse af hals hugning i stedet for drukning i en sæk for barnemord, samt ophævelse af dødsstraf for tyveri. Han påbød også at den, der dømtes til radbrækning, skulle stranguleres inden eksekveringen af dommen – men hemmeligt, fordi formålet "ikke var at pine forbryderen, men at gøre et afskrækkende eksempel ud af ham, så det kunne vække andres afsky". Frederik mente i øvrigt, at hvis der var færre henrettelser, ville de til gengæld gøre større indtryk. Der var altså tale om en rationalistisk opfattelse af den offentlige afstraffelse som et slags pædagogisk teater med afskrækkende funktion, en opfattelse der var aldeles modsat det ritual, der hidtil havde omgivet henrettelsen. Et ritual der, som omtalt ovenfor, både havde omfattende religiøse implikationer og samtidig fungerede som fællesskabets udstødelse af synderen. Nu blev netop disse elementer opfattet som direkte modproduktive for hensigten.⁸

Betænelighederne hos det reformvenlige bureaukrati blev ikke mindre med årene og var ikke begrænset til Preussen. En debat om præsternes deltagelse i henrettelsesritualet, der udspandt sig i 1780'ernes Hamborg, gik direkte til problemets kerne og påpegede det dybt betænelige i, at den "uoplyste pøbel" troede, at den dømte døde i en tilstand af nåde, når formålet var, at hans død skulle virke så afskrækkende som muligt. Debatten afslører det skel, der nu var ved at opstå mellem elite og folkelig kultur, men i sin rent sekulære tilgang til straffen og i sin henvisning til ritualets kerne som "mængdens overtro", peger den også

mod et langt dybere skred. Gud og staten var i færd med at glide fra hinanden, religionen var ved at miste sin legitimerende kraft og et verdensbillede ved at bryde sammen. Den humanitet, der kom til udtryk hos oplysningstænkere som Frederik II og Beccaria, havde ikke sit udspring i medfølelse eller indlevelse i offerets lidelser, men i rationalitet og nytteværdi.⁹ Den fysiske lidelse tjente efter deres mening ikke noget formål, for de forstod ikke det religiøse sprog, lidelsen var en integreret del af.

Dødsstraffens begrundelse i 16-1700'tallets Europa var religiøs. Det centrale bibelcitater er at finde i 1. mos. 9,6, hvor det hedder: "Den, der udgyder menneskets blod, skal få sit blod udgydt af mennesker. For i sit billede skabte Gud mennesket". Tænker man dette udsagn igennem, bliver det klart, at vi her står overfor et grundlæggende paradoks: Menneskelivet er så helligt, at kun mordrens død er tilstrækkelig straf. Livet er så helligt, at selve denne hellighed må krænkes for at sone krænkelsen af netop denne hellighed. Moseloven tilhører et religiøst univers, og det er ikke op til mennesket at gå i rette med Gud. Paradokset er der, men det ligger i Guds hånd, og ansvaret for henrettelsen er i den sidste ende hans. Med det religiøse verdensbilledes sammenbrud, placeres ansvaret hos menneskene selv. Den sækulære humanisme, der er de moderne demokratiske staters grundlag, slipper ikke uden om paradokset. Humanismens kerne, den dybe respekt for mennesket, er i sig selv en sækulær form for helliggørelse af menneskelivet, men med tabet af Gud som øverste instans, stilles det påtrængende spørgsmål: Kan mennesket slå ihjel i *menneskets* navn og bevare sin menneskelighed? Dødsstraffens historie i de sidste 200 år viser, hvor vanskeligt det har været at finde et tilfredsstillende svar på dette spørgsmål.

Guillotinen – En moderne død

Den store debat om strafferetten i sidste halvdel af 1700'tallet resulterede i omfattende strafferetsreformer, og selv om reformerne ikke umiddelbart kom til at omfatte dødsstraffens afskaffelse, havde debatten dog vist, at det var muligt at tænke et straffesystem uden dødsstraf, når Gud og øvrighed ikke mere gensidigt legitimerede hinanden. Men samtidig havde en rent sækulær fundering af straffesystemet bragt den offentlige henrettelse i krise, fordi det ritual, der var dens legitimering og rationale, kun gav mening i et religiøst rum. En tvivlende øvrighed og en uregerlig folkemængde med formodede farlige instinkter havde erstattet fællesskabet omkring frelsesværk og udstødelse. Hvis dødsstraffen fortsat skulle opretholdes og bevare sin legitimitet, måtte den undergå forandringer, den måtte moderniseres.

Guillotinen er netop udtryk for en sådan modernisering, den er den første moderne egentlige henrettelses*maskine*. I virkeligheden var denne faldøkse dog ingen nyhed, den stammede fra det 16. årh. eller tidligere, og forgængere var bl.a. den italienske *mannaia*, den skotske *Maiden* og *the Halifax Gibbet* i England, der var udformet efter tilsvarende principper og var blevet benyttet ved adelige henrettelser. Det nye var omstændighederne ved dens anvendelse, og

den høje grad af teknologisk og æstetisk perfektion maskinen opnåede i sin franske udgave. Året var 1789, tiden var den franske revolution og manden var lægen, Joseph-Ignace Guillotin, professor i anatomi, fysiologi og patologi ved det medicinske fakultet i Paris og medlem af nationalforsamlingen. I december 1789 åbnede nationalforsamlingen debatten om en ny straffelov, der havde været en af de store mærkesager i kritikken af *l'ancien régime*. På debattens anden dag fremlagde Guillotin et helt moderne forslag til en strafferetsreform, der ville betyde lighed og ensartethed i fastsættelsen af straffene. Han gik dog ikke så vidt, at han som Beccaria ville afskaffe dødsstraffen, men han ville gøre døden ens for alle: "I alle tilfælde, hvor loven fastsætter dødsstraf for en anklaget, skal henrettelsesformen være den samme, uanset karakteren af den forbrydelse han har begået; *den dømte skal halshugges; dette sker ved hjælp af en simpel mekanisme*".¹⁰

Det vides ikke, om han forelagde sine tanker om "mekanismen" i mere detaljeret form, for hans tale kendes kun i et ufuldstændigt referat. Af sammenhængen fremgår det dog klart, at han ikke alene har betragtet maskinen som et mekanisk, men også som et humanitært fremskridt: "Han tegnede et levende og følsomt billede af den uhyggelige tortur, der har eksisteret helt ind i dette humanitære århundrede – galger, hjul og stejle, skafotter og bål; en barbarisk tortur, udtænkt af et barbarisk feudalt system, han konkluderede, at der kun skulle være én slags straf for alle forbrydelser. ... M. Guillotin beskrev mekanismen ... ved at sige: mekanismen falder som torden; hovedet flyver af; blodet sprøjter; manden er ikke mere".¹¹ I pressen blev Guillotins forslag modtaget med begejstring. Man priste det for dets humane motiver og høje principper, og fandt det "værdigt for den nye orden vi nu er på vej ind i".¹² Ideen om den 'simple mekanisme' forekom tilsyneladende indlysende rigtig, ja som noget selvfølgeligt, som noget man bare havde ventet på. En moderne stat måtte også have en moderne død.

Guillotin kom ikke til at spille nogen rolle i det videre arbejde, der førte frem til vedtagelsen af den nye franske straffelov *Code Pénal* i 1791, men hans ide om en 'simple mekanisme' fik til gengæld varig betydning, ligesom hans navn siden er knyttet til det henrettelsesinstrument, han bragte i forslag. Nationalforsamlingen satte dødsstraffen på dagsordenen den 23. december 1789, og blandt de fremmeste fortalere for dens afskaffelse var Robespierre, men da den nye straffelov omsider blev vedtaget i september-oktober 1791, var dødsstraffen bibeholdt. Det hed ganske enkelt: "Dødsstraffen skal bestå af den simple berøvelse af livet uden nogen tortur af den dømte". Dette var et kompromis. Det oprindelige lovforslag, der i maj 1791 blev forelagt forsamlingen af den unge Michel Lepeletier de Saint-Fargeau, var resultatet af et udvalgsarbejde, der omfattede nogle af nationalforsamlingens bedste juridiske begavelse, og forslaget var netop baseret på dødsstraffens afskaffelse. Under den ny orden var det i stedet fængslerne, der skulle være redskaber til fremkaldelse af forbryderens anger og hans opdragelse til dyd og medborgerskab. Men den kritiske politiske

situation gjorde det umuligt at samle flertal for andet end en væsentlig reduktion af dødsstraffens anvendelse. Et forslag om, at henrettelser ikke mere skulle være offentlige, blev også afvist med den begrundelse, at straffe virker ved eksemplets magt.¹³ Med hensyn til dødsstraffens *form* blev det besluttet, at "enhver, der dømmes til døden, skal halshugges".¹⁴ Men tilbage stod spørgsmålet om *hvordan?*

Dødsteknologi

Mens nationalforsamlingen debatterede, voksede antallet af ventende dødsdømte, og det var i længden uholdbart at fortsætte med hængning, når loven foreskrev noget andet. Bøddelen Charles-Henri Sanson påpegede samtidig en række praktiske problemer, der var en følge af, at halshugning nu ikke længere var forbeholdt adelen: "Hvis en henrettelse med sværd skal foretages i overensstemmelse med loven, kræver det, at bøddelen har håndslag, og at den dømte ikke yder modstand og bevarer den nødvendige ro, ellers kan den ikke gennemføres uden risiko for alvorlige uheld. Et sværd kan kun bruges én gang, herefter skal det skærpes og slibes igen. Hvis man skal gennemføre flere henrettelser i træk, kræver det altså flere sværd. Desuden sker det ofte ved den type henrettelser, at sværdet knækker. ... Man må desuden tage i betragtning, at hvis flere personer henrettes efter hinanden, vil henrettelsens gru – pga. den store mængde sprøjtede blod – vække frygt og skræk hos selv den mest frygtløse af dem, der venter på at blive henrettet. Det vil være til stor hindring for gennemførelsen af henrettelsen, hvis den dømte ikke bevarer fatningen. Hvis man alligevel vil gennemføre, bliver det en kamp og en massakre. Nationalforsamlingen har netop besluttet sig for denne henrettelsesform, for at undgå tidligere tiders lange henrettelser. ... Under de gamle henrettelsesformer var det ikke nødvendigt for en vellykket henrettelse, at den dømte forblev standhaftig. Men man kan ikke gennemføre en vellykket halshugning, hvis den dømte mister fatningen. ... For at imødekomme Nationalforsamlingens humanitære bestræbelser, er det derfor nødvendigt at finde på noget, der fastholder den dømte i en ubevægelig stilling under henrettelsen, så man udelukker al usikkerhed ved henrettelsen og undgår forsinkelser. På den måde vil man kunne efterkomme lovgivernes hensigter og ikke blive udsat for folkets vrede".¹⁵

Det var helt legitime overvejelser, Sanson her gjorde sig. Han var ganske på det rene med lovgivernes hensigt med den nye humanitære og egalitære henrettelsesform, men han tvivlede på menigmands standhaftighed, og han forudså på sær vis de problemer, eventuelle kommende massehenrettelser kunne give.¹⁶ Det var ikke ham, der foreslog anvendelsen af en maskine, han levede stadig i den gamle verden, hans problem var simpelthen at få den dømte til at stå stille, og det kunne man i virkeligheden have opnået med andre midler.¹⁷ Men andre tænkte i nye baner, og Guillotins forslag var lagt på bordet. Derfor blev sekretæren ved det kirurgiske akademi, den anerkendte kirurg Dr. Antoine Louis, anmodet om at udfærdige en rapport om muligheden for at udforme en maskine,

der kunne opfylde de nødvendige betingelser, og resultatet blev to klassiske studier i moderne dødsteknologi.

Det første af disse var det berømte *Avis motivé sur le mode de décollation* af 17. marts 1792, der tilsyneladende var baseret på omfattende komparative studier.¹⁸ Dr. Louis erklærede sig enig i, at det var bydende nødvendigt at finde en henrettelsesmetode, der opfyldte lovens krav så præcist som muligt, ellers kunne man risikere, at tilskuerne forgreb sig på bødlen, hvis det gik galt. Noget der frem for alt skulle undgås. Den nuværende metode måtte iøvrigt opfattes som mere grusom end blot det tab af livet, som loven foreskrev. Det var nødvendigt at henrettelsen udførtes hurtigt og med ét slag. Dr. Louis henviste til tidligere mislykkede eksekutioner, der skyldtes manglende øvelse hos de franske bødler, i modsætning til Tyskland, hvor der var flere halshugninger, og alle kvinder uanset stand i øvrigt blev halshugget. Han nævnte også, at man i Danmark kendte to henrettelsesstillinger, fordi man anvendte to forskellige metoder, henholdsvis sværd og økse. Derefter gik han over til det mere tekniske.

Han påpegede, at et skæreinstrument næsten ingen virkning har, når snittet føres lodret. Hvis man undersøger processen i mikroskop, vil man se, at dette instrument mere eller mindre ligner en fin sav, at der altså udføres en savende bevægelse. Man kan ikke udføre en halshugning med en økse med lige skær; hvis skæret derimod er konvekst, som på de gamle stridsøkser, så er det kun i huggets midte, at værktøjet virker som et glat snit, mens virkningen på begge sider af midten er savagtig og derfor opfylder sit formål.¹⁹ Nakkehvirvlernes udformning som en knoglerad, hvis forbindende led ikke umiddelbart kan iagttages, bevirker endvidere, at man ikke kan opnå en hurtig og fuldkommen adskillelse, hvis man betror denne opgave til et menneske, fordi behændigheden ikke kan være den samme hver gang. "*Hvis man vil opnå en fuldkommen procedure, er det absolut nødvendigt at betjene sig af et uforanderligt mekanisk værktøj, hvis kraft og virkning lader sig nøje beregne.* Det har man erkendt i England. Forbryderens krop bliver lagt med hovedet nedad mellem to pæle, som foroven er forbundet med en tværbjælke, fra hvilken en konveks økse styrter ned over mandens nakke ved hjælp af en udløsningsanordning. Den øvre del af instrumentet skal være stærk og tung nok til at virke som det apparat, man rammer pæle ned med. Det er en kendt sag, at tyngden tiltager med faldhastigheden". Konstruktionen af en sådan maskine ville efter Dr. Louis' mening være særdeles enkel, og virkningen upåklagelig. Halshugningen ville ske øjeblikkeligt i overensstemmelse med den nye lovs ånd og hensigt, og man ville let kunne afprøve virkningen på lig eller levende får. Derved kunne man også få konstateret, om det ville være hensigtsmæssigt at fastholde delinkventens²⁰ hoved i en halv-måneformet rigle, der omkransede nakken lige under kraniet, og hvis ender kunne fastgøres under skafottet. "*Hvis man måtte finde maskinen formålstjenlig, ville den ikke afstedkomme nogen sensation og næppe blive bemærket overhovedet*", sluttede han optimistisk sit brev.

Henrettelsesmaskinen

Den henrettelsesmetode, Dr. Louis her analyserede med videnskabelig præcision, var den effektive, øjeblikkelige og smertefri aflivning. Forudsætningen for effektiviteten var, at døden blev påført rent maskinelt, det var derfor også en død uberørt af menneskehånd. Maskinen måtte anses for human, påpeger den franske historiker Daniel Arasse, fordi offeret blev påført mindst mulig fysisk smerte, og fordi tilskuerne blev sparet for det gruppvækkende syn, de gamle henrettelsesmetoder havde frembudt, men også fordi bøddelen blev fritaget for det grufulde slagteri på skafottet og hans kontakt med offeret reduceret til et minimum.²¹ Med guillotinen træder maskinen ind mellem bøddel og offer, men det betyder samtidig, at mennesket distancerer sig fra døden. Forslaget blev modtaget med begejstring af lovgivningsudvalget og igen er det bemærkelsesværdigt, hvor selvfølgelig og indlysende rigtig den nye metode synes at forekomme alle implicerede. I løbet af den følgende måned udarbejdede Dr. Louis derefter sit andet bidrag i form af en detaljeret arbejdsbeskrivelse for konstruktionen af maskinen:²²

“Denne maskine skal sammensættes af forskellige dele:

1. To parallelle 10 fod høje egestolper, der forbindes i toppen med en tværbjælke og er solidt anbragt på en fod med støttestivere på siderne og bagpå. De to stolper skal være en fod fra hinanden på indersiden, og de skal være 6 tommer tykke; på indersiden af disse stolper skal der være lodrette firkantede noter, en tomme dybe, til at lede [øks]bladets sider. På toppen af hver af disse stolper, nedenfor tværbjælken, skal forsænkes en messingtrisse.
2. Bladet, godt hærdet, med en soliditet som de bedste kløveøkser og lavet af en dygtig knivsmed, vil skære på grund af dets konvexitet. Æggen skal måle 8 tommer på tværs og 6 i højden. Toppen af dette blad skal være så tyk som en økse; under denne topkant, skal metalarbejderen lave åbninger, så at en tredivepundsvægt eller større kan fæstnes på den med jernbånd; hvis det under prøverne skulle vise sig ønskeligt at forøge tyngden af denne 'rambuk' [*mouton*], kan den forsynes med en jernring i midten. Bladholderen skal glide ned i noterne på de to stolper; dens top skal måle en fod på tværs, plus to firkantede tapper, der stikker en tomme ud, så de kan passe i noterne.
3. Et tilstrækkeligt langt og stærkt reb skal trækkes gennem ringen og vil fastholde knivholderen under den øvre tværbjælke: hver ende af dette reb skal trækkes fra indersiden over den tilsvarende trisse og fastgøres på ydersiden ved foden af hver stolpe.
4. Den træblok [*bascule*], hvorpå delinkventens²³ hoved skal placeres, skal være 8 tommer høj og 4 tommer tyk. Dens basis skal være en fod bred, dvs. afstanden mellem de to stolper; en aftagelig bolt skal gå gennem hver stolpe for at holde blokken på hver side af basen. Den øvre del af denne blok skal kun være 8 tommer bred. Den skal have en slids tværs igennem overfladen for at opfange æggen af det konvekse blad. Derfor skal de indvendige sidenoter i de to stolper ikke gå længere end slidsen, så at blokken ikke bliver gennemskåret af bladet. Toppen af blokken skal være lettere udringet, så delinkventens hals kan hvile komfortabelt.
5. Men for at holde hovedet nede og sikre at det ikke løftes i henrettelsesøjeblikket, skal en jernhalvmåne [*lunette*] af form som en hestesko med velafrundede hjørner, omringe delinkventens hals over nakken ved foden af kraniet, hvor hovedbunden ender. Der skal stikkes hul i yderkanterne af denne halvmåne, med rimelig afstand, så den kan holdes på plads af en bolt, der går gennem toppen af den øvre del af blokken, som er 4 tommer tyk.
6. Delinkventen, der lægges med hovedet nedad, skal støtte brystet med albuerne, og hans

hals vil uden vanskelighed kunne anbringes i den udringede del af blokken. Hvis alting er ordentligt arrangeret, vil den bøddel, der står ved maskinen, være i stand til at holde de to rebender, der bærer bladet, og når han giver slip på dem samtidig, vil dette instrument, der falder fra stor højde, ved sin vægt og hastighedsacceleration skille hovedet fra kroppen i ét nu.

Skulle der være enkelte fejl i detaljerne, vil disse let kunne rettes af selv den mest stupide håndværker".

Maskinen blev herefter bygget af en tysk klaverbygger ved navn Schmidt, fordi den sædvanlige skafotleverandør Guidon forlangte en ublu pris med den begrundelse, at det ville være svært at få folk til at medvirke.²⁴ Den 17. april 1792 blev maskinen afprøvet på tre lig i en lille gård på Bicêtre hospitalet, og to dage senere kunne Dr. Louis meddele, at forsøget var forløbet tilfredsstillende.²⁵ Der synes dog at have været forskellige begyndervanskeligheder, og prototypen undergik forskellige ændringer, både før og efter den første henrettelse. Formen på faldøksens æg blev ændret fra konveks til skrå, så den fik form som en trekant, og maskinen blev også gjort betydeligt højere, desuden blev den malet rød og monteret på et højt skafot. Bladet blev nu holdt på plads af en primitiv anordning bestående af en drejelig løftestang på en af stolperne, der understøttede en arm, som ragede ud fra jernvægten over bladet. Den kunne vippes ved at trække i et reb. Senere blev der foretaget yderligere forbedringer, og der synes i øvrigt ikke at have været noget ensartet design på de første guillotiner, der nu rejste sig overalt i Frankrig. Indimellem var der også problemer med effektiviteten: der var tilfælde, hvor bladet ikke skar helt igennem halsen.²⁶

Men nu stod den der altså, en moderne dødsmaskine, der med sin blodrøde farve stadig var forbundet med fortidens symbolik. Selve guillotinenes *form* besidder en vældig suggestiv kraft, den personificerer selve rationaliteten, sammensat som den er af tre grundlæggende matematiske figurer: rektangel, trekant og cirkel. Men guillotinenes visuelle budskab rækker videre end geometrien, for "idet maskinen kun betjener sig af de tre fundamentale geometriske figurer under udførelsen af "samfundsmagtens højeste handling", beviser den derved den universelle gyldighed af en abstrakt lov, som garanterer en regelmæssig og regelret samfundsordning".²⁷ Guillotinen er dermed også retfærdighedens inkarnation – den ubønhørlige retfærdighed. Men er guillotinen af form den personificerede rationalitet, så er den samtidig et yderst blodigt henrettelsesinstrument. Guillotin havde ganske ret i sin beskrivelse: "blodet sprøjter". Det sprøjter i virkeligheden så meget, at den medhjælper, der står ved den dømtes hoved for om nødvendigt at trække det frem ved håret, må beskytte sig med en skærm, for i "det sekund, hvor knivsbladet falder og halspulsåren hugges over, sprøjter blodet mange meter frem".²⁸ Det er netop denne spænding mellem guillotinenes rationelle teknik og henrettelsens blodige karakter, der har fået Daniel Arasse til at betegne maskinen som "pervers".²⁹

Dødsstraffens modernisering

Guillotinen kan betragtes som idealtypen på udformningen af den moderne dødsstraf. Den havde som udgangspunkt det humanitære princip at afskaffe torturen. Metoden skulle desuden være hurtig, effektiv, ensartet og sikker, samt indebære mindst mulig fysisk smerte for delinkventen. Dette kunne imidlertid også opnås med andre midler end guillotinen. I England bibeholdt man den traditionelle henrettelsesform, hængning, men forfinede i 1783 metoden ved hjælp af det såkaldte *new drop*, en faldlem, der skulle sikre en hurtig og effektiv eksekution. Den engelske reform indeholdt altså en vis grad af mekanisering, men i Frankrig og senere i USA gik man anderledes rationelt til værks, idet man introducerede veritable henrettelsesmaskiner, guillotinen som beskrevet i 1792 og den elektriske stol i 1890. Hermed var der indskudt et upersonligt, ikke-menneskeligt led mellem bøddel og offer, maskinen overtog ansvaret for selve aflivningen. Når ansvaret for henrettelsen ikke længere er Guds, bliver det tilsyneladende magtpåliggende, at det heller ikke er menneskets. Bødlens rolle var nu reduceret til at trække i et håndtag eller trykke på en knap. En udvikling der siden er fortsat med gaskamre og injektionsapparater, som det kendes i dagens USA. Mekaniseringen af dødsstraffen blev efterhånden ledsaget af det, man har kaldt en 'privatisering' af selve henrettelsen. Det skal forstås på den måde, at den offentlige procession og det højtidelige ritual nu blev erstattet af en simpel aflivning inden for fængslets mure, kun overværet af nogle få officielle vidner. De amerikanske østkyststater gik forrest i denne udvikling med Pennsylvania som den første i 1834. I England ophørte de offentlige henrettelser i 1868, i Frankrig først i 1939. Den moderne død blev dermed også en ensom død.³⁰

Det er karakteristisk for disse nye tiltag, at de hver gang blev introduceret med den begrundelse, at de ikke alene var mere effektive, men også mere humane end tidligere metoder, og hver gang blev de modtaget i pressen som udtryk for menneskehedens højeste fremskridt, som det skete allerede med guillotinen. Om den første gaskammerhenrettelse, der fandt sted i staten Nevada i 1924, hed det f.eks. i en lokal avis: "Dette bringer os endnu et skridt væk fra den primitive stat, hvor vi søger hævn og gengældelse ved at påføre smerte".³¹ Kun den elektriske stol fik en blandet modtagelse, da den første henrettelse fandt sted i staten New York i 1890. Men det gjorde åbenbart ikke skår i metodens popularitet, og Guvernør Hill udtrykte tilsyneladende flertallets mening, da han anbefalede nedsættelsen af den kommission, der resulterede i den nye henrettelsesmetode, med ordene: "Den nuværende metode at henrette forbrydere ved hængning stammer fra den mørke middelalder, og der kan være grund til at spørge, om ikke nutidens videnskab er i stand til at frembringe mindre barbariske metoder til at tage livet af dem, der er dømt til døden".³²

Den udvikling dødsstraffen gennemgik indskrives sig klart i den rationaliserings- og bureaukratiseringsproces, som Max Weber betragtede som det karakteristiske for moderniteten. Når Weber analyserer de "tekniske fordele ved

bureaukratiet” bruger han et ordvalg, der passer som hånd i handske til den moderne dødsstraf: “Nøjagtighed, hurtighed, entydighed, ... kontinuitet, diskretion, ensartethed, ... reduktion af gnidninger og af materielle og personlige omkostninger”. Efter Webers opfattelse er bureaukратиets kerne de “forudberegnelige” regler: “Det egenartede ved den moderne kultur, og særlig dens tekniske og økonomiske basis, forlanger netop denne “forudberegnelighed” af udfaldet. Når bureaukratiet er fuldt udviklet, beherskes det også i særlig forstand af princippet om *sine ira ac studio* [uden vrede og lidenskab]. Bureaukратиets egenart ... renyrkes desto mere, jo mindre “menneskeligt” det bliver, hvilket her vil sige: Jo mere det lykkes bureaukratiet at udvikle den særlige egenskab, der roses som dets dyd, nemlig at kærlighed, had og alle rent personlige følelser og uberegnelige elementer udskilles af embedsførelsen”.³³ Netop sådan fungerer de moderne aflivningsmetoder, og ud fra denne synsvinkel kan man med fuld ret tale om dehumaniseringen af en proces, der i sit anlæg paradoksalt nok var tænkt som et humanitært fremskridt.

Dødsprøjtjen

I USA anvendes *den dødelige indsprøjtning* nu i 36 af de 38 stater, der har dødsstraf, samt under den federale dødsstraf. En anden metode (gas, elektricitet mv.) er dog stadig gældende i 17 af disse stater, enten for domme afsagt før en bestemt dato eller som valgmulighed, men i løbet af få år vil den dødelige indsprøjtning utvivlsomt blive enerådende. Metoden blev – som alle de foregående metoder – indført, fordi den blev anset for at være mere human. Stephen Trombley fremhæver, at den først og fremmest er blevet så populær, fordi der er tale om en medicinsk procedure. Den giver udseende af at være mere ‘videnskabelig’ end de andre metoder, og den er klinisk. Udstyret er det, man kender fra hospitalsverdenen, intravenøst drop, medikamenter, en bære, medicinsk uddannet personale, desuden får den dømte en beroligende indsprøjtning inden proceduren går i gang. Der sker ingen synlig skade på ‘patienten’, i teorien falder han bare i søvn – for aldrig at vågne mere. Hele processen foregår slag i slag efter en nøje fastlagt procedure, *the execution protocol*. En henrettelsesprotokol, der minutiøst beskriver, hvad hver enkelt fængselsmedarbejder skal foretage sig i henrettelsens sidste dage, timer og minutter.³⁴ Oklahoma var den første stat, der vedtog at indføre den dødelige indsprøjtning som henrettelsesmetode i 1977. Flere stater fulgte hurtigt efter, og den første henrettelse med den ny metode fandt sted i Huntsville fængslet i Texas den 7. december 1982.

Selve henrettelsen finder sted ved hjælp af en særlig doseringsmaskine. De første henrettelser med den nye metode foregik med manuel dosering af giften, men det gav mange problemer med kvælningens anfald, hoste og kramper. Doseringen er vanskelig, fordi der skal anvendes tre forskellige præparater: natrium pentothal, Pavulon (pancuronium bromid) og kalium klorid. Formålet med maskinen er, at den skal dræbe hurtigt og effektivt og på en måde, der medfører mindst mulig smerte både for den dømte, for bødlerne og for publikum. En

indsprøjtning med 10 cc antihistamin en halv time før henrettelsen forhindrer hoste, krampe og kvælningsanfald, og en indsprøjtning med 8 cc 2% natrium pentothal, før fangen bringes ind i henrettelseskammeret, har en beroligende virkning og gør den dømte mere samarbejdsvillig. Det tager nemlig lang tid at forberede aflivningen: Allerede en halv time inden henrettelsen bliver den dømte fastspændt på båren, det intravenøse drop anbringes, og der sendes en saltvandsopløsning igennem, for at den dødelige dosis bagefter lettere kan passere. Selve anbringelsen af droppet kan være en langvarig affære, der kan få forberedelserne til at trække ud og blive en særdeles ubehagelig proces, fordi mange af de dømte er narkomaner, hvor det kan være vanskeligt at finde en vene.³⁵ Først når forberedelserne er afsluttet, trækkes forhænget fra vinduet og offeret bliver synligt for vidnerne.

Under selve henrettelsen injicerer maskinen først 15 cc 2% natrium pentothal over ti sekunder, fulgt af et minuts pause. Dette medfører bevidstløshed. Derefter injiceres 15 cc pancuronium bromid, fulgt af et halvt minuts pause, og til sidst 15 cc kalium klorid, hvorefter døden skulle indtræde indenfor to minutter. Maskinen omfatter et indsprøjtningsmodul, der består af otte sprøjter, to sæt af de tre medikamenter og to saltvandsopløsninger (otte indgange, én udgang). Hver af giftsprøjterne er anbragt under et stempel, disse stempler presser giften ud af sprøjterne i den angivne rækkefølge, når kontrolmodulet aktiveres. Indsprøjtningsmodulet sidder på væggen i henrettelseskammeret, mens kontrolmodulet befinder sig i et tilstødende rum. Kontrolmodulet, der er en kasse på 2 gange 1/2 fod, betjenes af to bødler med hver sit kontrolpanel. Når henrettelsen skal begynde, trykker begge bødler samtidig på hver sin knap. En computer i maskinen afgør herefter hvilken af de to bødler, der aktiverer processen, og valget slettes straks efter automatisk fra computerens hukommelse. Ansvaret kan ikke placeres.

Fra ritual til procedure

I en undersøgelse af de moderne amerikanske henrettelser viser Robert Johnson, hvordan eksekutionerne udføres i overensstemmelse med stramt regulerede bureaukratiske procedurer, som det kommer til udtryk i den tidligere omtalte henrettelsesprotokol.³⁴ Drab og død er elementære foreteelser, der må indkapsles i sterile, men beroligende bureaukratiske rutiner. "Processen er ritualistisk på grund af dens mekaniske præcision, men bureaukratiske henrettelser er ikke ægte ritualer. Ritualer, såvel som bureaukratiske procedurer, giver folk mulighed for at gøre sig fri af deres normale roller. Men i ægte ritualer sker denne frakobling i en højere sags tjeneste – en eller anden form for renselse eller højtideligholdelse – der har en højere mening for fællesskabet [som det var tilfældet i det klassiske henrettelsesritual]. Den bureaukratiske henrettelse er et mål i sig selv, den kender kun sin egen indre logik".

Eksekutionen foregår indenfor fængslets mure, og offentligheden spiller ingen rolle under selve henrettelsen, men også den dømte er på en mærkelig

måde udenfor, han er til stede mere med legemet end sjælen. Han har siddet i årevis på dødsgangen og ventet på sin skæbne og er død en langsom psykisk død, så følelsesløs underkastelse under bødlen har erstattet den rolige accept af skæbnen. "Langsomt, men uundgåeligt har vi distanceret os fra dødsstraffens realitet. Vi dræber nu effektivt og frem for alt upersonligt – 'uden vrede og lidenskab', som Max Weber udtrykte det – som funktionærer i retfærdighedsbranchen". Men intet samfund, heller ikke fængselsamfundet, kan efter Johnsons opfattelse hente følelsesmæssig næring i henrettelsesprotokollens pseudo-ritual. Heller ikke den dømte kan finde nogen form for støtte eller se noget formål i det, der sker. Hele hensigten med den moderne bureaukratiske henrettelse er netop at undertrykke alle virkelige menneskelige reaktioner hos fangerne og deres bødler. Menneskelige reaktioner ville nemlig kolliderer med den effektive udførelse af dødsstraffen ved at gøre det endnu sværere for bødlerne at slå ihjel. Det er det upersonlige ved den moderne dødsstraf, der gør den så uhyggeligt brutal. Selve henrettelsen er totalt lidenskabsløs, "den dømte lider en anonym og ensom død i hænderne på ansigtsløse bureaukrater". Det hele forekommer formålsløst og absurd og understreger i virkeligheden blot, at dødsstraffens eneste tilbageværende motiv er hævn, simpel hævn.

Dødsstraffen udgør i sig selv et paradoks, men også dens moderne udførelse er efter Robert Johnsons opfattelse paradoksal: Netop fordi det moderne samfund i højere grad end måske noget tidligere samfund er i stand til at værdsætte menneskeligheden hos dem, det straffer, må det undertrykke bevidstheden om denne menneskelighed, ja undertrykke menneskeligheden selv, for at kunne udføre straffen. Det, der samtidig gør dødsstraffen måske mere frygtelig end nogensinde før, er, at den i en moderne sækular verden må opfattes som endelig og uigenkaldelig. Ligegyldigt hvor smertefri og upersonlig dødsstraffen end måtte blive, betyder den dog den definitive udslættelse. Det er et ansvar, der kan forekomme ubærligt, måske er det derfor, guvernøren i Florida traditionelt afslutter sin ordre til fængselsinspektøren om at igangsætte henrettelsen med ordene: "God save us all", Gud bevare os alle?³⁷

I 16-1700'tallets Europa var dødsstraffen indskrevet i en religiøs verdensopfattelse, der gav den både legitimitet og mening. Med dette verdensbilledes sammenbrud kom dødsstraffens legitimitet i krise, den fremstod nøgen så at sige. Konsekvensen af denne afklædning blev imidlertid ikke, at dødsstraffen blev afskaffet, men at nøgenheden blev skjult. Aflivningen blev forsøgt gjort stadig mere 'human' og tillige flyttet ind bag fængslets skærmende mure, men dermed afsløredes det samtidig, at dødsstraffen ikke blot var et statens magtsymbol og afskrækkelsesinstrument, men at den tværtimod nød bred folkelig opbakning og tilsyneladende opfyldte helt elementære menneskelige behov for hævn og gengældelse – med eller uden legitimitet. Lovgivernes egen tøven og tvivl afspejles ikke alene i dødsstraffens stadig mere bortgemte og kliniske karakter, men også i dens fortsatte beståen. Det har krævet politisk mod, hver gang dødsstraffen er blevet afskaffet, men samtidig er det blevet stadig sværere for bødlerne

at slå ihjel. Dødsstraffen præsenterer i den moderne verden et etisk dilemma, som guvernørens ord spidder med isnende klarhed: Kan mennesket slå ihjel i *menneskets* navn og bevare sin menneskelighed? Hans svar var nej.

NOTER

¹ Den danske oversættelse ved Andreas Christian Alstrup blev allerede i samtiden hårdt kritiseret, men først nu mere end to hundrede år senere foreligger en ny oversættelse ved Sven Helles: *Cesare Beccaria. Om forbrydelse og straf & Voltaires Kommentar*. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 1998. Sven Helles har desuden forsynet bogen med en omhyggelig redegørelse for den forviklede teksthistorie og en glimrende introduktion til både tiden og manden.

² Jvf. Inga Floto: *Dødsstraffens kulturhistorie. Ritualer og metoder 1600-2000*. Museum Tusulanums Forlag 2001, kap. 2 og 3. - Om det moderne fængsels fremkomst se endvidere Peter Scharff Smith: "'For fangens elementaire moralske opdragelse". *Rationalitet, religion og modernitet set i lyset af det moderne fængselsvæsens gennembrud*". (Dansk) Historisk Tidsskrift 101 (2001), s. 345-392.

³ Jvf. Floto, kap. 2.

⁴ Sæklariseringen forstået som adskillelsen af religion og politik. Jeg har i *Dødsstraffens kulturhistorie. Ritualer og metoder 1600-2000* behandlet udviklingen i henrettelsesmetoderne i et webersk rationaliserings- og bureaukratiseringsperspektiv og ud fra en overordnet sæklariseringsbetragtning. Det følgende er en lettere omarbejdet version af en forelæsning for 2. årgang af de jurastuderende ved Københavns Universitet (21.3.01), baseret på bogen.

⁵ Harald Langberg: *Dødens Teater. Revolutionen 1772*. Gyldendal 1971, s. 88 og s. 110-122.

⁶ Michel Foucault: *Overvågning og straf*. Det lille forlag, Oslo 1994, s. 47-48.

⁷ Se f.eks. Catherine Bell: *Ritual. Perspectives and Dimensions*. Oxford University Press 1997; David I. Kertzer: *Ritual, Politics, and Power*. Yale University Press 1988 og Edward Muir: *Ritual in Early Modern Europe*. Cambridge University Press 1997. - For en indgående diskussion af rituallets mange fortolkningsmuligheder se Floto, kap. 1.

⁸ Richard Evans: *Rituals of Retribution. Capital Punishment in Germany, 1600-1987*. Penguin Books 1997 (Oxford University Press 1996), s. 118-127.

⁹ En anden fortolkningsretning tager sit udgangspunkt i Norbert Elias' civiliseringsteori og lægger vægten på udviklingen af en stadig øget følsomhed, der medførte, at synet af de offentlige lem-læstelser og henrettelser forekom tilskuerne afskyeligt. En førende repræsentant for denne retning er Pieter Spierenburg: *The Spectacle of Suffering. Executions and the evolution of repression: from a preindustrial metropolis to the European experience*. Cambridge University Press 1984. - Se også David Garland: *Punishment and Modern Society. A Study in Social Theory*. Clarendon Paperbacks 1997 (Oxford University Press 1990). - 'Civiliseringen' og følsomheden spillede utvivlsomt en rolle ved dødsstraffens 'privatisering', jvf. nedenfor.

¹⁰ Alistair Kershaw: *A History of the Guillotine*. John Calder 1958, s. 12-14 og Daniel Arasse: *Die Guillotine. Die Macht der Maschine und das Schauspiel der Gerechtigkeit*. rororo, rowohlt's enzyklopædie/kulturen und ideen 1988, s. 19-20, min kursiv. - "... Le criminel sera décapité; il le sera par l'effet d'une simple mécanique". - Guillotin fremsatte sit forslag første gang allerede i oktober 1789.

¹¹ Kershaw, s. 15.

¹² Sst., s. 15-16.

¹³ George Armstrong Kelly: *Mortal Politics in Eighteenth Century France*. University of Waterloo Press 1986, s. 194-199.

¹⁴ Kershaw, s. 18.

¹⁵ Arasse aftrykker hele brevet s. 215-216, se også Kershaw, s. 34-36. Mine udeladelser. - Det blev sendt til justitsministeren i marts 1792 som svar på en forespørgsel.

¹⁶ Det er ofte fremhævet, at de store massehenrettelser under revolutionen kun kunne gennemføres, fordi man nu havde guillotinen til rådighed. Det er i virkeligheden samme argumentation omkring sammenhængen mellem modernitet og masseudryddelse som Zygmunt Baumans overvejelser omkring Holocaust.

¹⁷ I Frankrig knælede offeret med bagbundne hænder og bind for øjnene, hvad der naturligvis krævede en god portion selvbeherskelse for at holde kroppen i ro, og stor håndværkermæssig kunnen hos bødlen, der førte sværdet sidelæns. Man kunne have valgt den danske model med huggeblok, økse og hovedet anbragt mellem to bøjler, og rent faktisk var Dr. Louis opmærksom på denne mulighed. Jvf. nedenfor.

¹⁸ Arasse aftrykker hele dokumentet s. 216-218. Min fremhævelse. - Guillotin blev også spurgt, men ønskede ikke at medvirke.

¹⁹ I den endelige udførelse blev skæret skråt.

²⁰ På fransk "patient".

²¹ Arasse, s. 23.

²² Kershaw, s. 37-39.

²³ Kershaw anvender i sin oversættelse betegnelsen "victim", men Louis har utvivlsomt igen brugt "patient".

²⁴ Sst., s. 39-43.

²⁵ Sst., s. 46. - Iflg. Kershaw eksisterer der forskellige beretninger, og der hersker en del usikkerhed om, hvordan det egentlig foregik, og hvem der var til stede.

²⁶ Sst., s. 52-63.

²⁷ Arasse, s. 75-76.

²⁸ Ole Schierbeck: Dødsstraffe og henrettelser. Politikens Forlag 1981, s. 129.

²⁹ Arasse, s. 10. - For en mere udførlig diskussion af guillotinen se Floto, kap. 3.

³⁰ 'Privatiseringens' udvikling udgør en hel historie for sig. For en indsigtfuld diskussion af 'privatiseringens' betydning i relation til den engelske afskaffelse af de offentlige henrettelser i 1868 se V.A.C. Gatrell: *The Hanging Tree. Execution and the English People 1770-1868*. Oxford University Press Paperback 1996 (1994).

³¹ Hugo Adam Bedau (ed.): *The Death Penalty in America*. Anchor Books 1964, s. 18. - Om gaskammeret se Floto, kap. 3.

³² Citeret i højesteretsdommen *In Re Kemmler*, 136 US 436 (1890). - Om den elektriske stol se i øvrigt Floto, kap. 3.

³³ Max Weber: *Makt og byråkrati*. Utvalg og indledning ved Egil Fivelsdal. Oversatt af Dag Østerberg. Gyldendal Norsk Forlag 1979, s. 126.

³⁴ Dette og den følgende beskrivelse af den dødelige indsprøjtning er baseret på Stephen Trombley: *The Execution Protocol*. Arrow 1993, s. 81-91.

³⁵ Death Penalty Information Center anfører (9. november 1999) i alt 15 'botched executions' med dødelig indsprøjtning siden 1983, seks af disse skyldtes særligt store vanskeligheder med at finde en vene. - Med til forberedelserne hører også anbringelse af kateder i urinrøret og prop i anus, for at eventuelle kropslige reaktioner ikke skal forulempe tilskuerne.

³⁶ Den følgende diskussion er baseret på Robert Johnson: *Deathwork. A Study of the Modern Execution Process*. Brooks/Cole Publishing Company 1990, s. 22-28. - For en mere udførlig diskussion se Floto, kap. 4.

³⁷ Elizabeth D. Purdum and J. Anthony Paredes: "Rituals of Death. Capital Punishment and Human Sacrifice". Michael L. Radelet (ed.): *Facing the Death Penalty. Essays on a Cruel and Unusual Punishment*. Temple University Press 1989, s. 149.

Adresse: Københavns Universitet
 Institut for Historie
 Njalsgade 102
 DK - 2300 København S